

асистент, Щербатенко Ірина Володимирівна
студентка, Пріма Тетяна Леонідівна
Національний авіаційний університет України, м.Київ

ЕКО-ПОДАТКОВА РЕФОРМА – ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОД ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.

У статті розглянуто одну з найважливіших проблем національної економіки України – проблему екологічного оподаткування та шляхи його вдосконалення методом проведення кардинальної еко-податкової реформи на основі використання європейського досвіду.

Постановка проблеми. Нераціональне використання природних ресурсів загрожує життєдіяльності суспільства. Тому природоохоронна політика повинна стати ключовою у процесі прийняття державних рішень. Насамперед це стосується економіки, адже економічно вигідним є лише те, що екологічно безпечне. Конкурентоспроможність потребує переходу до нової якості, механізм цього переходу – реформа податкової системи з урахуванням екологічного аспекту.

Удосконалення екологічного оподаткування в Україні можливо здійснити лише шляхом розроблення та впровадження ефективного економічного механізму природокористування, невід'ємною частиною якого є встановлення економічно обґрунтованих платежів (зборів) за використання природних ресурсів та за забруднення навколишнього природного середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз економічних проблем щодо природних ресурсів досліджували у своїх роботах А. Сміт, Д. Рікардо, Д.С. Мілль, К. Маркс, А. Маршалл та ін. При цьому в світовій науці такі вчені, як А. Вагнер, Д. Кейнс, О. Мірабо, У. Петті, Ж. Сімонді, М. Фрідман, Ф. Юсті та інші, у своїх наукових працях розглядали цю проблематику на макроекономічному рівні і внесли чимало корисних суджень. Інституціональні концепції щодо належності природних ресурсів розглянуто в роботах Д. Бромлі, Р. Хардіна, Г. Демзетца.

Теоретичне обґрунтування окремих аспектів цієї проблеми знайшло

відображення в працях таких українських вчених як: В.І. Андрейцева, В.В. Буряковського, О.Д. Василика, О.О. Веклича, А.С. Глуценко, О.Л. Кашенко, М.П. Кучерявенко, Ц.Г. Огня, В.М. Опаріна, М.І. Савлука, В.М. Суторміної, В.М. Трегобчука, В.Х. Улюкаєва, В.М. Федосова, В.В. Шокуна, В.І. Ревуна, Т.І. Єфименко, О.В. Музиченко, О.Я. Мельник. Належне місце в розробці цієї проблеми займають праці російських науковців: Л.А. Дробозіної, О.В. Мещерякової, Д.Г. Черніка, Т.Ф. Юткіної, а також іноземних вчених: Н. Калдора, К. Макконнела, С. Брю, Дж. Барда, М. Потьєра та інших.

Однак в наукових працях названих вище вчених фінансовим і особливо податковим регуляторам екологічної безпеки відводиться недостатньо уваги. Залишається неповною теоретичне підґрунтя екологічних податків та їх впливу на природокористування. Недостатню увагу приділено проблемам співвідношення потреб у фінансових ресурсах органів державної і місцевої влади та обсягу надання суспільних благ щодо екологічної безпеки, гарантованих населенню, а також досягненню пропорційного рівня фінансової забезпеченості окремих територіальних утворень і держави в цілому для проведення екологічної політики в умовах ринкової економіки. Виникла загальна потреба теоретичного осмислення та практичного реформування як податкової політики, так і бюджетно-фінансової політики держави в їх екологічній спрямованості.

Формулювання цілі статті. Метою даної статті є обґрунтування теоретико-методологічних та прикладних засад державного регулювання оподаткування природних ресурсів. Основною ціллю статті є дослідження і обґрунтування пропозицій щодо основних напрямків вдосконалення податкового регулювання екологічних проблем в Україні в умовах ринкової економіки, вивчення та аналіз досвіду розвинених країн стосовно податкового регулювання екологічних процесів та можливості його використання в ринкових умовах України.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах екологічна безпека виступає найважливішим чинником формування ринкової економіки, переходу до нової моделі економічного росту. Без розвинутої екології немає і не може бути розвинутої економіки.

Реформування економічної системи в Україні неможливе без коригування екологічної політики. Існуюча в Україні економічна ситуація явно не сприяє

вирішенню екологічних питань. До сих пір мають місце адміністративно-командні методи їх вирішення, принижується значення, спостерігається спад у відтворенні земельних і водних ресурсів, повітряного басейну.

Причиною цього є як недостатнє фінансування, так і відсутність фінансових важелів регулювання екологічних процесів. Однак, саме фінансові важелі регулювання на даному етапі виступають найважливішими. В свою чергу з комплексу фінансових важелів особливо виділяються податкові. Саме через механізм оподаткування є явна можливість змусити господарюючі суб'єкти, що забруднюють природу, або до екологічно конструктивних змін у технології їх виробництв (і тим самим до припинення забруднення), або до компенсації суспільству шкоди, яка завдається їх природоруйнівною діяльністю.

Європейські країни набули вже неабиякого досвіду щодо реформування своїх податкових систем. Обговорення цього питання нашими континентальними сусідами розпочалося майже 30 років тому, а у 90-х роках минулого століття відповідні реформи почали впроваджувати.

Першими екоподатки започаткували Данія, Нідерланди, Швеція та Фінляндія. Згодом до них приєднались Іспанія, Італія, Франція, Великобританія і Німеччина. Перерозподіл становив 0,5-3% від обсягів бюджетних надходжень у цих країнах. Загальний же обсяг екоподатків у країнах ЄС у 2001 році сягнув 238 млрд. євро, причому головним чином за рахунок оподаткування енергоносіїв.

Два десятки років тому в Євросоюзі, як зараз в Україні, основою дохідної частини бюджету були різноманітні податки на працю, другими по значимості були податки з капіталу. Потім європейці взяли курс на побудову економіки стійкого розвитку, що припускає економічний ріст без збільшення споживання сировини й енергоресурсів. У результаті було ухвалене рішення поступове знизити податки на працю й ввести оподаткування сировини й енергоресурсів. Таким чином, країни ЄС стимулювали розвиток внутрішнього ринку, а також галузей промисловості з високим рівнем доданої вартості за рахунок сировинних секторів економіки. У цьому особливо виділилась Німеччина. Вона найбільш послідовно впроваджує "екологічну податкову реформу". На першому етапі реформи протягом 1999-2002 років загальні надходження від оподаткування потоків природних ресурсів та викидів шкідливих речовин склали майже \$20 млрд., а ставка обов'язкового внеску на пенсійне страхування була зменшена з 22% від розміру зарплати до 19,5%.

В даний момент в Україні простежується негативну залежність між економічним розвитком і багатством природних ресурсів. Держави, які зіштовхнулися з такою проблемою, прагнуть позбутися від ресурсозалежності за допомогою фіскальних інструментів. Однак в Україні за останнє десятиліття майже не збільшилися ставки збору за використання природних ресурсів, тоді як надходження від нього в бюджет, ледве не на порядок знизилися. По суті, діюче податкове законодавство закріплює за нашою країною статус сировинного «придатка» більше розвинених держав.

Значна частина нинішніх екологічних податків і зборів функціонує в Україні або на основі радянського законодавства, або на підставі актів сумнівної законності. Основа екологічних надходжень – рента й платежі за користування надрами. За останні чотири роки ренту держава навчилася адмініструвати. Більш-менш обґрунтовані ставки рентної плати за вуглеводні були уведені в 2003-м, у підсумку за останні шість років надходження в бюджет виростили на порядок. Так, в 2007-м рентні платежі за видобуток і транзит нафти, газу й газового конденсату, а також аміаку склали 8,3 млрд. гривень. Що стосується платежів за користування надрами, то тут ситуація тільки погіршується: торік у скарбницю потрапило всього 1,9 млрд. гривень – це відповідає рівню кінця 90-х (з урахуванням інфляції й збільшення видобутку надходження знизилися на порядок). Справа в тому, що такі платежі здійснюються на підставі нормативних актів радянських часів. Тоді їх увели для того, щоб гірничозбагачувальні комбінати компенсували витрати геологів. Але ці акти не носили фіскального характеру. Однак після того як гірничозбагачувальні комбінати перейшли до приватних структур, ситуація стала абсурдною. За Конституцією, корисні копалини є виключною власністю українського народу. Гірничозбагачувальні комбінати не володіють ні родовищами, ні покладами корисних копалин, у них є тільки право користуватися надрами. З іншого боку, приватний бізнес витягає, тобто привласнює, копалини майже безкоштовно. Так, при видобутку марганцевої руди плата за користування надрами становить максимум сім з половиною гривень за тонну, тоді як сама руда коштує в сто разів дорожче.

В Україні немає й експортних мит на вивіз природних ресурсів (держава навіть відшкодовує експортерам податок на додану вартість). По ліберальності податкового режиму для експортерів сировини наша країна знаходиться приблизно на одному рівні з офшорними зонами. У всіх інших державах світу експортери або платять пристойний податок на видобуток природних ресурсів

